

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN “NE İÇİNDEYİM ZAMANIN” ADLI ŞİİRİNDE İMGEYE DAYALI FELSEFİK ÇIKARIMLAR

BURÇİN ASNA¹

ÖZET

Ahmet Hamdi Tanpınar, insanı merkez aldığı şiirlerinde hayata, ölüme, soyut dünyaya, zamana duyuşsal yaklaşımıyla dikkat çeken bir şairdir. “Ne İçindeyim Zamanın” şiiri, Tanpınar’ın “zaman kavrayışı” nı ve soyut dünyayı nasıl algıladığını örneklemesi bakımından incelenmesi gereken bir şiirdir. Tanpınar, bu şiiri yazarken felsefe ve sanattan beslenerek duygu ve düşüncelerini kaleme almıştır. Şiirde hâkim olan duygu “huzur”u bulma isteğidir. Tanpınar, bu duyguyu tasavvufi bir duyuşla şiirinde dile getirmiş ve soyut bir dünyanın varlığını şiirinde bizlere göstermek istemektedir. Bu soyut dünyayı bizlere hissettiren ortak “imge”lerden faydalanarak şiirinde bütünsel resim çizmektedir. Şiirde örneklenen “imgesel zenginlik”, felsefi çıkarımlara dayalı olarak makalede incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İmge, Metafor, Felsefe, Soyut Dünya, Zaman, Biçem-bilim

ABSTRACT

Ahmet Hamdi Tanpınar, which takes human life in poetry centers and also a remarkable poet used affective approach to death, abstract world and time. His "What I'm In The Time" named poem, as a successful for sampling of his poetry, this poem could be examined how Tanpınar's considers of time concept and perception of other world as synchronicity. Tanpınar, during writing this poem was penned by feeding their thoughts and feelings about art and philosophy. The dominant emotion in the poem "peace" is the discovery request. Tanpınar, has expressed this feeling in a Sufi perception and would like to show us the existence of an abstract world in poetry. This abstract world that throws us to use common "image" in his poetry and draws a holistic abstract paintings. In the article, this exemplified wealth "image" in poetry, was examined based on the philosophical implications.

Key Words: Image, Metaphor, Philosophy, Abstract World, Time, Style-Science

GİRİŞ:

İmge, şiirin ve şairlerin ortak dünyasıdır. Şair, şiirinde “imge”yi kullandığı zaman şiirde imgeye dayalı mana yüklü bir dilsel zenginliği yaratmış olur. İnsanın düşün ve dil dünyasının yaslandığı bu edebi zenginlik, kelimeler üzerine kurulu olup, zihnimize “imge”ye dayalı bir resmi canlandırmaktadır. Bu resme geçmeden imgenin tanımını yapmak gerekirse: “İmge” zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi

¹ Öğretim Görevlisi, Muş Alparslan Üniversitesi, Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü,
burcinasna@gmail.com.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Ne İçindeyim Zamanın" Adlı Şiirinde İmgeye Dayalı Felsefik Çıkarımlar

özlenen şey, düş, hülya (Şengül 2015: 13). Diğer bir deyişle imge, gerçekliğin sanatsal çağrışımıdır (Metin 2009: 7). Şiirde bazen "imge"nin yerine simge, eğretileme, sembol kavramları da kullanılmaktadır (Korkmaz 2003: 263). Bu bağlamda "imge" yerine bu kelimelerin eş anlamlarının kullanılması hayali olarak zihnimize canlandırılan iç gerçekliğin görüntüleri olarak "imge"yi tanımlamak gerekmektedir (Işıldak 2008: 64).

Şiir, görüntü ve betimlemelerin yanında "imge"lerle yaratılan bir edebi türdür. Şiirde önemli olan bir duygu ve düşüncenin şimdiye kadar söylenmemiş bir halini benzetme ilgisi kurarak ifade etmektir. Şiiri yaratan bu öğelerin başında "imge" gelmektedir. Şiirde hayal unsurlarının kullanılmasını sağlayan temel unsurlardan biri "imge"dir. Sanatçı şiirde zengin ve güçlü canlandırma yeteneğini göstermek için "imge"ye başvurmak zorundadır. Şair, "imge" sayesinde dış dünyaya ait nesnelere ve olayları şiirde canlandırma şansını elde etmektedir. (Geçgel 2007: 2). Bu yönüyle "imge"yi, anlatmak istenenin daha canlı, daha duyulur biçimde anlatmak için onunla başka şeyler arasında bağlantı kurarak tasarlanan yeni biçimler olarak tanımlayabiliriz (Özkırımlı 1990: 681).

İmge; bir anlamda anlamını yitirmiş gündelik kelimelerin şiirde yeniden hayat bulmasıdır. Bu anlam arayışı sonu gelmez bir uğraştır (Koçak 1995: 41). Nesnel dünyanın algısını zihnimize şekillendirirken kelimelere başvurur ve bu yolla duygu ve düşüncelerimizi dile getiririz. Şiirde ise bu duygu ve düşünce hali estetize edilerek kalıplaşmış ifadelerle kendisini göstermektedir. Bu durum şiiri ve ahengi zengin kılan "imge"nin beraberinde taşıdığı çağrışım zenginliğinde yatmaktadır. İmaj ise okuyucuya bir fikri telkin edebileceği gibi bir duygunun da okuyucunun ruhsal dünyasında kök salmasını sağlayabilmektedir. Şiirde imaj ve imgenin sınırı, şairin yaratıcı gücünün ve okuyucunun muhayyilesinin sınırıdır (Korkmaz 2002: 280). Tanpınar'ın şiirinde "imge" ve "imaj"ın birbirini tamamladığını ve ahenk unsurları yönüyle şiirin müzikal bir yapıya büründüğünü söyleyebiliriz. Tanpınar, bu sınırı kendisi bilinçli olarak çizmekte ve kelimelerle oynayarak okuyucunun zihninde "imge"ye dayalı bir resmi canlandırmaktadır. Anlam çoğalmasını ve geniş çağrışım alanlarını açabilmesine olanak sunan "imge" okurunu büyüleme tutkusunu daima yüksek tutmaktadır (İnce: 2001: 92). Okuru büyüleyen, ondan anlam verme gücünü alan imgesel metin; gerçeklikle algılanabilir yapısını terk etmekte, gerçekliğin ötesine çekilmektedir. Bu gerçekliğin sonucunda okur çağrışım yoluyla metne yeni anlamlar yüklemektedir (Anday 1984: 131).

Tanpınar'ın şiirleri, duygunun ve düşüncenin somut hali olarak karşımıza çıkarmaktadır. Tanpınar, yıllarca aradığı huzuru şiirleriyle dile getirmiş ve bir rüya hali olarak tanımladığı bu zamanı bizlere zaman boyutuyla göstermiştir. Bunu yaparken de estetik profesörü olduğu için felsefeden ve sanattan beslenerek bir ressam titizliğinde şiirlerini yazmıştır. Bizlerin de bir edebiyat araştırması olarak değerlendirdiği bu şekilsel yapı, edebi malzemenin değerini ortaya koyması bakımından önemlidir. Yapılan araştırmalar sonucunda Tanpınar'ın felsefe ve sanata olan düşkünlüğünü şiiriyle bütünleştirmiş ve "imge"ye başvurarak şiirinde örneklemiştir. Şiirlerinde kendine has üslubuyla örneklenen kelimelerde Doğu ve Batı medeniyetlerinin kültürel zenginliklerini şiir yoluyla açıklamak bu makalenin amacıdır. Kullandığı kelimelerdeki titizlik; Türkçenin en arı halini örneklemektedir. Onun şiirlerindeki "imgesel zenginlik", edebi ve estetik gücünden

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Ne İçindeyim Zamanın" Adlı Şiirinde İmgeye Dayalı Felsefik Çıkarımlar

kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle kendisi geleneğe bağlı; felsefi yönü ağır basan modernist bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tanpınar'ın şiirlerinde imgelem gücünün yüksek olduğunu söyleyebiliriz. İç dünyasında söze dökülme ihtiyacı duyulan duygulanımlar, kelimenin en zengin haliyle şiirde kendisini var etmektedir. Her şeyin başının "imgelem" olduğunu söyleyen (Anday 1980: 13) Anday'ın bu yargısını irdelediğimiz zaman her şeyden önce imgenin nasıl ortaya çıktığıyla ilgili teorilere bakmamız gerekmektedir. Bunlardan ilki "Yansıma Kuramı" dır. Bu kurama göre insan bilinci, çevresel gerçekliğin bir imgesidir. İçinde bulunduğumuz nesnel dünya, zihnimize düşüncelere dayalı bir somutlaştırmayı zorunlu kılmaktadır. "Yansıma Kuramı"nda doğadaki seslerin taklidiyle ilk kelimelerin ortaya çıktığını, daha sonra bu kelimelerin anlamlı yapılar olarak dilde var olduklarıdır. Ortaya çıkan kelimeler daha sonra canlı yapılar olarak imaja, sese ve imgeye bürünerek şiirsellik kazanmaktadır. Gözümüzle algıladığımız somut dünya; zeka ve sevgi gücüyle zihnimize bir görüntü oluşturmaktadır. Duyu organlarımızı uyandıran nesnel ve olaylar ortadan kalktı mı algıladığımız duyular zihnimize izler bırakmaktadır. İşte bu izlere "imge" diyoruz. Bir imgenin oluşumunda "görme" çok önemlidir. Daha sonra bu algının zihnimize görüntüsü oluşmaktadır. Bir anlamda bu durum zihnimize canlandırılan bir iç gerçekliğin görüntüsüdür. Platon'a göre "imge", gerçekliğin yansımalarından başka bir şey değildir. Bu yargı Platon'da "idealar" ilkesiyle açıklanabilir. Ona göre "imge" bir yansımadır. Epikür ve Demokritus imgeyi nesnel kaynaklı bir şey olarak görmüşlerdir. Descartes'e göre; dışsal cisimler tarafından meydana getirilen duyular ve sınırlar aracılığıyla beynin içinde izler bırakan görüntüler olarak ifade edilmiştir. D. Hume ise imgeyi: Fikir, duyular izleniminin bir kopyası olarak tanımlamaktadır (L' Abbe : 1925). Bu düşüncelere karşıt olarak J. P. Sartre Descartes, Leibniz ve D. Hume'nin düşüncelerine katılmadığını imgenin düşünce ile ilişkilendirilmesinin yanlış olduğunu ifade etmektedir (Sartre 2006: 14). 19. yüzyıla kadar imge "Yansıma Kuramı" çerçevesinde ele alınmış sonrasında imge madde olmaktan çıkarılmış, anlık bir durum olarak değerlendirilmiştir. Bu yüzyılda felsefeciler "imgeyi" değiştirilemeyen hareketsiz bir resim olarak tanımlamaktadırlar (Işıldak 2007: 66). Bu düşüncelerin ışığında F. Saussure de her türlü dilbilim çalışmasını kapsayacak ve bu çalışmalarını model olarak geliştirecek göstergebiliminin zorunluluğunu ifade etmektedir (Saussure 1967: 33). Günümüzde "imge"nin tanımlamaları, sınırları ve yapısından kaynaklı güncel tartışmalar "göstergebilimin" araştırma alanlarına girmektedir. Gelişmiş ve geleneği güçlü toplumlarda ortaya çıkan bu anlamsal zenginlik, Tanpınar'ın ruhuna ve düşünce dünyasına sirayet etmiş ve şiirlerinde güçlü bir damar olarak kendisini var etmiştir. Sanatçının, ait olduğu toplumun bütün duygu ve düşünce dünyasının katmanlarını ele veren "imge"; Tanpınar'da Türk toplumunun derunî yanlarını örneklerken tarihten edebiyata, siyasetten aşka, yalnız bir adamın duygu ve düşüncelerini yansıtmaktadır.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, estetik güzelliğe olan inancı; onu beyaz, parlıtlı "imge"lere şiir yazmasına neden olmuştur. Şiirlerinde estetize ettiği hayal ve duyguların hâkim olduğu öznel bir dünya kurmaktadır. Tanpınar, bu dünyanın aldatici mutluluğuna inanmamakta ve "öte dünya"ya inanmaktadır. Bu inanç, onda yekpare geniş bir "an" olarak tasavvur ettiği mekândan ve zamandan münezze, ruhun bedenden arındığı öznel bir dünyaya kavuşma isteğini güçlü kılmaktadır.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Ne İçindeyim Zamanın" Adlı Şiirinde İmgeye Dayalı Felsefik Çıkarımlar

Tanpınar'daki "yekpare geniş an" zaman algısı Bergson felsefesinden etkilenecek iç dünyasında var ettiği bir tanımlamadır (Öksüz 2009: 3). Bu bağlamda Tanpınar "an"; öznenin oluşa ve oluşun da başlangıca katıldığı zaman birimi olarak görmektedir (Demiralp 1993: 20). Tanpınar, "zamandaşlığın" ötesinde ifade edilen bu dünyayı bize hissettirmeye çalışarak "zaman" kavramını Bergson'dan etkilenecek şiirinde hissettirmektedir (Kahraman 2000: 14). Tanpınar, zamanı kesintisiz bir akış olarak nitelmiş ve yaşadığımız zamandan başka bir zamana gitme fikrini her zaman şiirinde dile getirmiştir. Zamanı "an ölçeğin" de hep istemekte ve zamandaşlığın peşinde olduğunu şiirinde anlatmak istemektedir. Şiirine konu ettiği bu soyut âlemi anlatırken kullandığı imgeler şunlardır: Rüya, zaman, tüy, değirmen, ölüm, derviş, sarmaşık, aydınlık, ışık, an, su vb. Kullanılan ortak imgeleri beyit örneği üzerinden açıklarsak:

"Ne içindeyim zamanın, ne de büsbütün dışında": Somut ve soyut dünya imgesi.

"Yekpâre, geniş bir ânın, parçalanmaz akışında": Bütünlük imgesi.

"Bir garip rüya rengiyle uyuşmuş gibi her şekil": Varlığın soyutlanması imgesi.

"Rüzgarda uçan tüy bile benim kadar hafif değil": Varlıktan tecerrüd imgesi.

"Başım sukutu öğüten uçsuz bucaksız bir değirmen": Kafa dinginliği imgesi.

"İçim muradına ermiş, abasız postsuz bir derviş": Hayali bir derviş imgesi.

"Kökü bende bir sarmaşık olmuş dünya sezmekteyim": İnsanın kainatın özü olduğu imgesi.

"Mavi, masmavi bir ışık, ortasında yüzmekteyim": "Huzur" imgesi (Korkut 2005: 103-112)

Yukarıdaki imgelerden hareketle şiiri incelediğimiz zaman: Tanpınar, geniş manada bu dünyanın sorgulanabilir ontolojik ve metafizik problemlerini şiirine konu etmiştir. Çünkü bir şeyin içinde olmak, varlığın ontolojik yapısı gereğidir (Çüçen 1997: 62). Şiirde kullanılan imgeler şekil ve anlam yönüyle bütünsellik arz etmekte ve Tanpınar'ın ruh dünyasını yansıtmaktadır. Ona göre zaman bir bütündür. Bu yönüyle şiir, zaman ve imge yönüyle bütünsellik oluşturmaktadır. Aynı bütünselliği şiiri dörtlük olarak inceldiğimizde de görmekteyiz. Yukarıda örneklenen beyitler dize olarak örneklense de şiir dörtlük olarak yazılmıştır. Birinci dörtlükte Tanpınar, iki dünyanın algısını ortaya koymaktadır. Bu dünyaları somut (var olan dünya) ve soyut dünya (öte dünya) olarak tanımlamaktadır. Beş duyu organımızla algıladığımız, içinde yaşadığımız dünyayı somut; bu dünyanın dışında insana "sonsuzluk" hissini veren dünyayı soyut olarak tanımlamıştır.

İkinci dörtlükte Tanpınar, varlıklara ait bakış açısını şöyle örneklemeştir: Görünen nesnelere farklı görüntülerinin olduğunu; nesnelere rüya rengine bürünmüş saydam bir durumu yansıttığını ifade etmektedir. Bu dörtlükte Tanpınar'ı tanımlayan "rüya" imgesini görmekteyiz. Birinci dörtlükte kendisini tanımlayan "zaman" imgesine şiirinde yer vermiştir. İki imge de Tanpınar'ı tanımlayan ifadeler olup; bu kavramlar şiirin "imge" dokusunun omurgasını oluşturmaktadır. Şiirinde bu

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Ne İçindeyim Zamanın" Adlı Şiirinde İmgeye Dayalı Felsefik Çıkarımlar

dünyanın gerçekliğinden sıyrılarak maddenin tecerrüd halini örnekleyen "derviş" imgesi, tasavvufi bir derinliği örneklemektedir (Çetin 2014: 3).

Üçüncü dörtlükte ise Tanpınar, kendisini fiziksel dünyanın ötesinde hisseden, uçsuz bucaksız bir değirmen imgesiyle "sonsuzluk" hissini birlikte vermiştir. Yok olan bir zamanda soyut bir âlemin resmini "imge" yoluyla örneklemiştir. İnsanın kavuşmayı hep arzuladığı bu vuslatı, Allah'a (c.c.) kavuşmanın vermiş olduğu bu saadeti bir derviş edasıyla şiirinde resmetmiştir (Çetin 2013: 3).

Tanpınar, son dörtlükte: Görünen, görünmeyen âlemlerin bir sarmaşık gibi insanı kuşatan varlıksal özün insanda olduğunu ve evrenin özünü insanın taşıdığını ifade etmektedir. İkinci bölümde ise soyut âlemden tekrar dönüşün bu dünya olduğunu ve bir ışık misali insanın tekrar bu dünyaya döneceğini belirtmektedir. Tanpınar, "huzur"un bu iki dünyanın sınırında olduğunu ifade etmektedir. Bu ışık imgesi bizlere ölümü hatırlatmaktadır. Tanpınar, Allah'a (c.c.) kavuşma "an"ını sembolize eden ölümün resmini imgelerle çizmektedir (Özcan 2003: 120). "Ne İçindeyim Zamanın" şiiri tasavvufi bir şiirdir ve insanın varlıksal meselelerinin tema olarak işlendiği bir şiirdir. Tanpınar, imgeye dayalı olarak soyut bir resim çizmektedir. Duygusal ve ruhsal olarak tasavvufi algıyı "imge"ye dayalı olarak şiirinde örneklemiştir. Tanpınar'ın şiirindeki imge bütünlüğü beyit düzeyinde örneklenirken makalenin konusu olan felsefi çıkarımlara şiirlerinde yer vermiştir.

Tanpınar, şiirinde sürekli iki dünyadan bahsetmektedir. Bu iki dünyayı şiirinde "imge" yönüyle ele aldığını; somut olarak algıladığımız dünya ile ruhsal (sezgisel) olarak tanımlanabilecek öte dünyanın varlığına işaret etmektedir. Tanpınar, kendisinin ancak soyut bir dünyada mutlu olabileceğini ve somut dünyayı ise insanın mutsuz olduğu bir dünya olarak görmektedir. Bu iki dünyanın zaman boyutlarının farklı olduğunu ve insan aklının mutlak bir sonsuzluğu kavrayamayacağını Tanpınar ifade etmektedir. Bu algılamayı kendi şiirinde örneklerken, "zaman" algısı onun şiirinde öte dünyaya açılan bir kapı olarak yer almaktadır. Bu yönüyle "zaman" algısı, dörtlüğün içinde bir anlam bütünlüğü kurmakta ve şiirin bütünü içinde diğer dizelerle bağ kurmaktadır. Tanpınar'ın iki dünyanın sınırında olduğunu mezar taşına ilk iki dizeyi vasiyet ederek yazdırması da dikkat çekici bir ayrıntıdır (Okay 1992: 8).

"Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında,
Yekpare geniş bir anın
Parçalanmaz akışında."

Tanpınar, zamanı bir bütün olarak algılamakta ve bu dünyanın karamsarlığını unutmak adına geniş bir "an" da var olan huzuru istemektedir. Huzurun zaman boyutuyla farklı yaşanabileceğini ifade eden şair, bu dörtlükte kendisini, iki dünyaya ait olamayan bir kişi olarak görmektedir. Bu yargıyı destekleyen ifadeler şiirde "ne içindeyim zamanın, ne de büsbütün dışında" dizeleriyle örneklenmiştir. Bu yönüyle onun şiiri, mekânla zamanın kaynaştığı bir

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Ne İçindeyim Zamanın" Adlı Şiirinde İmgeye Dayalı Felsefik Çıkarımlar

şiiir olarak değeerlendirilmektedir (Tanpınar 1969: 57). Tanpınar, soyut bir dünyada yaşanan "an"ın zaman ve mekân boyutuyla farklı yaşandığını ifade etmektedir. Zamanın dışına çıkmak değil de zamanın içine dalarak tanımladığı bu dünyaya ait olan bilgimizi; "bütünsel bir zaman" olarak vermektedir. Bu soyut tabloda su imgesinin gerçek yaşamla olan ilintisi kurulmuş ve suyun varlıksal olarak birkaç boyutta ele alınması gerektiğini ifade etmektedir (Demiralp 2001: 17). Zamana ve mekâna bağlı olarak suyun kendi boyutunda olduğunu, öte dünyaya açılan kapı olan "zaman"ın imge yönüyle şiirde örneklenmiştir. Tanpınar'ın yaşamayı istediği soyut dünyada somut dünyanın izleklerinin zaman ve mekân boyutlarıyla var olabileceğini ifade etmektedir. Bu gerçeklikte "an", zamanın aralandığı bir kapıdır. Bu üç boyutlu resimde zaman parçalanmakta, bölünmekte, insanın varlıksal gerçekliği (ruhun bedenden ayrılması) mekânsal olarak ortadan kalkmaktadır. Bu rüya halinde bütün nesnelerin suda gezinen birer yansıma olduğunu ve bu zamanın kendi boyutuyla iki dünyaya açılan bir sınır olduğunu ifade etmektedir. Bu rüya hali bir kavuşma anıdır. İnsanı var eden öz ile tanrısal özün kavuşma anının resmini Tanpınar "imge"ye dayalı olarak kelimelerle çizmektedir. Tasavvufi manada "Vahdet-i vücûd" olarak tanımlayabileceğim bu dünya; tasavvuf geleneğimizde çokça işlenen bir temadır. Hallac-ı Mansur'dan Cüneyd-i Bağdâdî'ye, Molla Câmî'den Melayê Cizîrî'ye, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî den Neyzen Teyfik'e kadar uzanan bu edebi ve tasavvufi ekolde Tanpınar (Nayır 2009: 549), kendisinin de olduğunu bizlere vurgulamaktadır. Bu geleneğin parçası olduğunu yazdığı şiirlerle örnekleyerek imge ve tasavvufi derinliği yönüyle yer aldığını bu şekilsel ve mana derinliği içinde yarattığı tutarlılıkla bizlere göstermektedir. Tanpınar'daki bu tutarlılığı hayatından örnek vererek açıklarsak: Sürekli Galata'daki Mevlevi Tekkesi'ne giderek bu kapıya hep yüz sürmektedir (Işık 2013: 133). Bu tutarlılık şiirinde de kendisini göstermektedir. Bu çalışmanın amacı da bu tutarlılığı Tanpınar'ın hayatından yola çıkarak şairdeki derunî zenginliği "imge" yönüyle ele alıp şiirinde nasıl örneklediğini makalede açıklamak olacaktır. Biliyoruz ki Tanpınar sembollerin zengin dünyasında bakır kalmış "imge"lerin peşindedir. Tanpınar'ın "Ne İçindeyim Zamanın" şiirinde bu edebi zenginliğin "imge"ye dayalı nasıl şekillendiğini aşadığıdaki tabloyla açıklarsak:

Saydam bir perde olan zaman algısının dünyaya ait olan su gerçekliğine benzetilmesi ve birbirine kavuşması insanı varlıksal olarak kendine çekmektedir. Çünkü insan, yaratılışında su zerresinden yaratılmış bir varlıktır. Ayrıca insan bedeninin yüzde yetmişinin sudan oluştuğunu unutmamak gerekir. Tanpınar, imge olarak eserlerinde "su" imgesine sıkça yer vermiştir. İnsan gerçekliğinde güzelliğin yine kendisine ait bir yok oluşu anlatan şiirdeki su benzetmesi ve derinlik algısıyla benzerlikler göstermektedir. Tanpınar'ın şiirinde hayatın akışı, ruhun (öz benliğin) bedenden ayrılarak üç boyutlu resimle suyun aksine görüntüler yoluyla yansıdığını görmekteyiz. Suyun yüzeyinde bu iki dünyanın sınırında bir perde bulunmakta ve orda yaşanan yekpare geniş bir "an"... Zaman durağan hale gelmekte ve sadece görüntülerin olduğunu Tanpınar ifade etmektedir. Tanpınar, şiirinde öte bir dünyanın var olduğunu hissettirerek bu zamanın rüya haliyle yaşanabileceğini savunmuştur.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Ne İçindeyim Zamanın" Adlı Şiirinde İmgeye Dayalı Felsefik Çıkarımlar

Tanpınar, kendi içinde sorusunu barındıran bu zamansal ve varlıksal oluşun sorgulamasını bizlere sordurarak bizlerden cevap beklemektedir.

Mehmet Kaplan'ın kozmos hali olarak açıkladığı bu zamanda, varlığın özünde (ruh) tanrısal bir özün olduğunu ve varlığın tanrısal öze kavuşma isteği içerisinde olduğunu ifade etmektedir (Kaplan 1963: 25). Tanpınar, soyut dünyanın bilgisini öğrenmek isteyen bu insanların gönül gözüyle bakmalarını istemektedir. Tanpınar'daki "tanrısal öz"e kavuşma isteğini felsefi disiplinler içinde yer alan "Özdeşlik kurma" kavramı ile açıklamak gerekir (Öner 1957: 55). Çünkü zamanı bir bütün olarak yaratıp geçmiş ve gelecek hesaplaşmasını yaparak, günah-sevap mefhumlarını şiirinde kullanması dikkat çekicidir. Tanpınar, şiirinde iç dünyasında sorun ettiği bu kavramlarla geçmişin ıstıraplarından kurtulup onu ileriki yaşamında neler yapacağına dair ipuçlarını vermektedir. Bu istek hep karamsar şair olarak nitelenmesine sebep olup ölüm anında bu "an"a müdahale edememenin üzüntüsünü yaşamasına neden olmuştur. Tanpınar'daki bu karamsar algıyı şiirlerinden etkilendiği Bergson, Valery, Boudlaire, Mallarme'de aramak gerekmektedir (Pamuk 1995: 33). Tanpınar'daki zamanı algılama biçimi, Tanpınar'ın mekân ve zaman üzerinde "benliğin hükümdarlığı" nı kurma isteğinde yatmaktadır. Bu soruya cevap verebilmek için aşağıdaki dörtlüğe bakmak gerekmektedir.

“ Bir garip rüya rengiyle,
Uyuşmuş gibi her şekil,
Rüzgarda uçan tüy bile,
Benim kadar hafif değil.”

Yukarıdaki dörtlükte algıladığımız nesnelere, gerçek manada algılamak için onların gerçek görüntüleri değil de bu nesnelere farklı bir boyutta yaşanan bir dünyanın idealleri olarak görmek gerekmektedir. Örnek olarak Platon'un idealar dünyasında; "at" ideasını belli bir ata değil bütün atlara gönderme yaptığını Platon ideal bir at ideasıyla açıklamıştır. Bu "at ideası" gerçek bir form; tek tek tanımlanan atlara görünüşten ibarettir (Platon 2007: 5). "Uyuşmuş gibi her şekil" benzetmesiyle bu konu arasında imge açısından ilinti kurulabilir. Platon' un mağara benzetmesiyle görünen gerçeklik ile idealler dünyası arasında bir bağın olduğunu Tanpınar şiirinde "su" benzetmesiyle vermektedir. İki dünya arasındaki sınır Tanpınar'da "su" daki perdeyken, Platon'da mağaranın girişi ve mağaraya yansıyan ideallerdir. İki dünya arasındaki geçiş bu sınırlarla örneklenmiştir. Sonuçta Tanpınar, felsefeye, mitolojiye ve plastik sanatlara meraklı bir insandır. İstanbul'da yaşadığı yıllarda üniversitede estetik derslerini vermiş bir hocadır. Onun felsefeye olan ilgisini okur olarak değil, felsefi bir disiplin içerisinde bu sorulara cevap arayan bir hoca olarak değerlendirmek gerekmektedir. Kendisi şiirindeki iki dünya arasındaki bağı şu benzetmeyle dile getirmiştir : "Uyuşmuş şekil". Öte dünya olarak kastettiği geniş bir "an" ın yaşanabileceği zaman; "idealler dünyası" dır.

“Rüzgar da uçan tüy bile
Benim kadar hafif değil”

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “Ne İçindeyim Zamanın” Adlı Şiirinde İmgeye Dayalı Felsefik Çıkarımlar

Bu mısralarda Tanpınar'ın maddi gerçeklikten sıyrılma arzusunu dile getirilmiştir. İnsanın, mutlu ve huzurlu bir “an” olarak yaşayabileceği zamanın “uçan tüy” imgesiyle ilinti kuran Tanpınar'ın, şiir zevkinin “imge” yönüyle ne kadar estetik olduğunun göstermesi bakımından ilginç bir ayrıntıdır. Onun şiirinde “tüy” imgesiyle bir rahatlama hissi göze çarpmaktadır. Tanpınar, bu rahatlığı vermek için yaprak yerine tüy kelimesini kullanmıştır (Yıldız 2000: 3). Bu manevi hafifleme; kendinden geçmeyi, başka bir âleme geçişi sembolize etmektedir.

“Başım sukutu öğüten

Uçsuz, bucaksız değirmen”

Şiirde imge olarak örneklenen “değirmen”, zamanın dişlileri arasında tüketilen bir “zaman kavrayışını” örnelemektedir. Zamanın, kendi içinde yeniden var olduğunu bu “imge”de görmekteyiz. Zamanın kendi paradoksal döngüsünde tekrar yok edilip geniş bir “an” olarak yaratabileceği Tanpınar'daki derin zaman algısının zenginliğiyle açıklanabilir. Ayrıca mekânla şekillenen ve onunla ölçülebilen bir zaman kavrayışı bizi mekanik bir tasarıma ve ayarlanabilen saatlere götürmektedir. Bütünsel bir zamanın ifade edildiği bu şiir, Türk edebiyatında sorunsal “zaman” kavramının ilk örneklendiği şiirlerdendir. “Zaman”ı algılama noktasında yaşanması muhtemel yekpare geniş “zamanın” örneklendiği bir şiirdir. Ayrıca Tanpınar, zaman ve mekân üzerinde ayarlanabilir ve “an” ın egemenliğini kurabileceğini şiirde dile getirmiştir.

“İçim muradına ermiş

Abasız, postsuz bir derviş”

Bu mısralarda derviş imgesiyle, muradına ermek arasında ilinti kurulduğunda: Tanpınar huzuru, mutluluğu, bir dervişin yolundan giderek kazanılabileceğini ifade etmektedir. Tanpınar'daki bu gizemliliğin tasavvufi bir bakış açısıyla şekillendiğini söyleyebiliriz. Bu şiirde Tanpınar, karşımıza derviş tipi olarak çıkmaktadır. Bu durum Tanpınar'ın tasavvufi yönelimlerinin nadir görüldüğü bir ruh halidir. Şiirindeki “derviş”i, tip olarak sembolize eden bazı nesnelere vardır: Tespih, aba, post. Sanki dervişin Allah'a (c.c.) kavuşma “an”ını bir duadaymış gibi bize resmetmektedir. Bizim tasavvufi bakışımızı örnekleyen bu ruh haliyle başka bir dünyanın kapılarını bizlere aralamaktadır. Ancak dua ile kurulan bu bağın Tanpınar'ın şiirinde yer aldığını, dervişin inancı ve ibadeti ile inanılan öte dünyaya mutlaka kavuşulacağını ifade etmektedir. Tanpınar, imge yoluyla zihnimizde bir aralık yaratmaktadır.

Tanpınar'ın ruh dünyasıyla geçmiş yaşamı arasındaki olan bağı aşağıdaki dörtlükten çıkarabiliriz. Tanpınar, Batı edebiyatının bilgi birikiminden yararlanırken sırtını her zaman geleneğe yaslamış bir şairdir (Tanpınar 1995: 17). Hocası Yahya Kemal gibi gelenekten nasıl beslenilebileceğini yazdığı şiirlerle ispat etmiştir (Tanpınar 1989: 304). Sarmaşık olarak beslendiği bu kök (mistisizm); gerçek hayatla bağ kurmasını sağlamıştır. Bu şiir, aradığı huzuru bulamayan ve kendi zamanında anlaşılamayan bir şairin huzursuzluğunu dile getirmektedir.

“Kökü bende bir sarmaşık

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Ne İçindeyim Zamanın" Adlı Şiirinde İmgeye Dayalı Felsefik Çıkarımlar

Olmuş dünya sezmekteyim,

Mavi masmavi bir ışık

Ortasında yüzmekteyim.”

Bu dörtlükte Tanpınar'ı dış âlemin ağırlığından kurtulmuş, kendi kurduğu öznel dünyada mutlu olan bir kişi olarak görmekteyiz. Bu ruh halini, bir insanın yaşayabileceği bir “murakabe hali” olarak düşünebiliriz. Bu soyut âlemde şairi çevreleyen bir maviliğin olduğunu ve insan ruhunun ışık demetiyle kuşatıldığını görmekteyiz. Şairin “imge” olarak seçtiği sarmaşık, zamanın üç boyutuna da uymaktadır. Dünya, mekân, rüya hali olarak bunları birbirine bağlayan imge: Kozmik bir sarmaşıktır. Ayrıca kök olarak tanımlanan sarmaşık imgesiyle insanın iç dünyası ile kendi iç “ben”i arasında da bir bağ kurmaktadır. İnsanın varlıksal özünün insanın kendi beninde gizli olduğunu ifade etmektedir. Olmuş bir dünya sezmekteyim derken varlığını bildiği ve inandığı bu dünyaya hep ait olduğunu ve bu sonsuzluk hissi verirken mavi renginin “imge” zenginliğinden faydalanarak bu soyut dünyaya kavuşma arzusunu şiirde görmekteyiz. Bu soyut âlem bir deniz olarak tasavvur edilmiş ve şairin o denizde kaybolma isteği şiirde örneklenmiştir. İnsanın kendisini ilahi zirvede insani bir varlık olarak hissetmek için önce kişinin kendisine yönelmesi ve kendisini bir aynadaymış gibi suretini görmesi gerektiğini savunan Tanpınar, insanın aynaya baktığında kendisini nasıl görüyorsa bu soyut dünyaya (denize) nasıl ait olduğunu şiirde “su” imgesiyle örneklenmiştir.

Tanpınar'ın şiiri, başka bir zamana geçme arzusu üzerine oturtulmuş bir şiirdir (Yıldız 1997: 6). Bu durum tasavvufi manada Allah'a (c.c.) kavuşma isteği olarak değerlendirilebilir. İnsanın ölmeden önce ölme isteğini örnekleyen bu ruh hali “Ne İçindeyim Zaman'ın” şiirde örneklenmiştir. Tanpınar'ın bu tasavvufi duyusu; yarı uyanık halde “zaman ve rüya” imgelerine yaslanarak estetik bir kaygıdan ileri gelmektedir. “Ne İçindeyim Zaman'ın” şiiri, bu estetik kaygılarla yazılmış, hayatını huzuru aramakla geçiren bir adamın huzuru nasıl bulduğunun ve bu isteğinin iç dünyasında nasıl şekillendiğinin resmedildiği bir şiirdir.

SONUÇ:

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiirleri aracılığıyla yarattığı mükemmelliğinin ipuçlarını “imge dünyası” nda aramak gerekmektedir. Tanpınar'ın şiirinde, mana ve sesin uyumu “imge”nin zenginliğinden kaynaklanmaktadır. Tanpınar, şiirlerinde “rüya ve zaman”ın hâkim olduğu soyut bir dünyayı anlatmakta ve şiirlerinde bu dünyanın onda hissettirdiği güzellikleri paylaşmaktadır. Şiirindeki edebi zenginlik; imge dünyasındaki zenginliğinden kaynaklanmaktadır. Tanpınar, şiirinde “imge”nin önemine inanmış bir sanatçıdır.

Tanpınar, yazdığı şiirlerde mutluluğu iki dünyanın sınırında arayan bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazen bir derviş edasıyla bazen ölüm karşısındaki karamsarlıkla şiirlerini yazmıştır. Tanpınar'ın bu şiiri, öbür dünyaya ait algısını örneklemektedir. Yazdığı şiir onun mistik duyarlılığını örneklemektedir. Şiirlerinde kullandığı imgeler, mistik bir âlemin nasıl olduğunun ipuçlarını bizlere vermektedir. Şiirinde kullandığı imgeler şunlardır: Rüya, derviş, aba, kök, sarmaşık, musiki, su, ışık vb. Soyut dünyayı zaman boyutuyla ele alan Tanpınar, bir rüya hali olarak ifade

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Ne İçindeyim Zamanın" Adlı Şiirinde İmgeye Dayalı Felsefik Çıkarımlar

ettiği bu dünyayı, insanların kafasını karıştırmadan kendi yarattığı ortak duyuşla okuyucularıyla paylaşmaktadır.

Tanpınar'ın dört dörtlükten oluşan "Ne İçindeyim Zamanın" şiiri mana ile sesin uyumlu olduğu bir şiir olup şiirdeki biçimsel yapı "imge" üzerine oturtulmuştur. Kelimelerin çağrışım zenginliğinden faydalanan Tanpınar, inanmamızı istediği bu soyut dünyayı ortak imgeler kullanarak resmetmiştir. Şiirini iki dünyanın sınırında "zaman ve rüya" boyutuyla ele alan şair, bütünsel bir zamandan bahsetmektedir. Ona göre "zaman", "yekpare geniş bir an"dır. İnsanın ancak böyle bir "an"da aradığı "huzur"u bulabileceğini ifade etmektedir. Bu istek: Tanpınar'ın şiirinde hâkim olan duygudur. Şiirinde varlıksal meseleleri konu ederken de felsefi kavramlardan yararlanmıştır. Tanpınar'ın "imge" dünyasının zenginliği felsefeye yaslanmakta ve imgenin gücünden faydalanarak metafizik problemleri şiirine konu etmiştir.

Yazmış olduğu şiirler, kendi döneminde pek anlaşılmamış "zamana düşen bir çığlık" gibi Tanpınar'ın, uzun yıllar anlaşılmayı beklemesine sebep olmuştur. Tanpınar, şiirinde insanın iç dünyasında sorun ettiği metafizik meseleleri yarattığı "imge"lerle başarılı bir şekilde şiirine uygulayan bir sanatçıdır. "Ne İçindeyim Zamanın" şiiri, Türkçe kelimelerin titizlikle kullanıldığı, kelimelerin çağrışım zenginliğinden yararlanarak imgenin şekli bütünselliğinin başarıyla örneklendiği bir şiirdir. Sesin ve mananın uyumlu olduğu bu şiirde, Tanpınar'daki "mükemmellik" fikrinin ne kadar güçlü olduğunu görmekteyiz. Kullanılan kelimeler, "imge" yönüyle birbirini tamamlamakta ve zihnimize soyut bir âlemin nasıl olabileceğinin resmini çizmektedir. Sade bir dille yazılan bu şiir, etkileyici bir üsluba sahiptir. Tanpınar'ın şiirleri, mücevher gibi her zaman hak ettiği değeri görecektir ve kendine özgü üslubuyla kendisinden sonra gelen şairleri Tanpınar, öncü olma kimliğiyle etkileyecektir.

KAYNAKÇA:

- Anday, M. C. (1984). *Akan Zaman Duran Zaman -I*, Adam Yay., İstanbul.
- Anday, M. C. (1980). *Şiir Yaşantısı*, Çerçeve Dergisi, İstanbul.
- Cengiz, Metin (2009). *İmge Nedir*, Şiirden Yay., İstanbul.
- Çetin, Nurullah (2014). *A. H. Tanpınar'ın Ne İçindeyim Zamanın Şiirinin Tahlili*.
- Çüçen, A. (1997). *Heidegger'de Varlık ve Zaman*, Asa Kitapevi, Bursa.
- Demiralp, Oğuz (2001). *Kutup Noktası*, YKY Yay., 2.bs. İstanbul.
- Geçgel, H.(2007). *Bir Görüntü (İmge) Sanatı Olarak Şiir*, Hayal Dergisi, S:21, s.2.
- İşık, Seher Tetik (2013). *Itri'nin Edebiyattaki Yeri*, Ulakbilge Dergisi, S:1, İstanbul.
- İşıldak, Suat (2008). *Yaratmada İlk Adım: İmge ve İmgelem*, Balıkesir Ün., EFMED Dergisi, C:2. Sayı 1., Balıkesir.
- İnce, Özdemir (2001). *Şiir ve Gerçeklik*, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Ne İçindeyim Zamanın" Adlı Şiirinde İmgeye Dayalı Felsefik Çıkarımlar

- Kahraman, H. B.(2000).“Yitirilmemiş Zamanın Ardında Tanpınar ve Muhafazakar Modernliğin Estetik Düzlemi”, Doğu-Batı Dergisi, Mayıs, S:11, İstanbul.
- Korkut, Ece (2005). Şiir Dili ve Bir Çözümleme Örneği: Tanpınar, “Ne İçindeyim Zamanın”, Türkoloji Araştırmaları Dergisi, S:9.
- Koçak, O. (1995). Hep Sonrası: Anday'ın Şiirlerinde İmge, Semender Dergisi, S.1,
- Korkmaz, R.(2002). İkarus'un Yeni Yüzü C. Sıtkı Tarancı, Akçağ Yay., Ankara.
- L' Abbe & Demecq (1925). Lecano de Philosophie, Paris.
- Okay, Orhan (1992). Bir Monografi Denemesi: Tanpınar, Dergah Yay., İstanbul.
- Öksüz, Elif (2009). Türk Şiirinde Zaman Algısına Dönük Bir Okuma Denemesi, Turkish Studies.
- Öner, Necati (1957). Mantiğin Ana İlkeleri, İlahiyat Dergisi, C. XVII, Ankara.
- Özcan, Tarık (2003). Şiir Sanatında İmajın Yeri-Önemi ve Bunun Cemal Süreya'nın Şiir Dünyasına Uygulanması, Fırat Üniv. S. B. Dergisi, C.13, Elazığ.
- Özkırımlı, A. (1990). Türk Edb. Ansiklopedisi, Cem Yay., C.3., İstanbul.
- Pamuk, Orhan (1995). Defter, Bahar Yay. S: 23, İstanbul.
- Platon (2007). Toplu Dialoglar, EOS Yay., Ankara.
- Sartre, J. P. (2006). İmgelem, İthaki Yay., İstanbul.
- Saussure, F. (1967). Cours de linguistique generealle, Ciritique, 4. voll., Paris.
- Şengül, Servet (2015). Şiirde İmge, Türkiye Alim Kitapları, Saarbrücken.
- Tanpınar, A. H. (1969). Şiir ve Rüya-II, MEB Yay., İstanbul.
- Tanpınar, A. H. (1995). Edebiyat Üzerine Makaleler, Dergah Yay., 4.b., İstanbul.
- Tanpınar, A. H. (1989). Bütün Şiirleri (Haz. İnci Enginün), Dergah Yay., İstanbul.
- Yıldız, Saadettin (1997). Arif Nihat Asya'nın Şiir Dünyası , MEB Yay., İstanbul.
- Yıldız, Saadettin (2000). “Ne İçindeyim Zamanın” Makalesi, Edebiyat Güncesi, S:15, Mart-Nisan.